

Stručni rad

ČITALAČKA MOTIVACIJA U RAZREDNOJ NASTAVI

Mateja Kastelic

Osnovna škola Brusnice, Velike Brusnice 101, 8321 Brusnice

Sažetak

Autorica u članku iznosi ključna saznanja brojnih stručnjaka iz područja čitanja, čitalačke motivacije i čitalačkih interesa mladih čitatelja. Dotiče se razvoja znanja o mladom čitatelju i potvrđuje činjenicu o značaju uloge učitelja u čitalačkom razvoju pojedinačnog učenika. Učenik "dolazi na svijet" čist, bez prethodno formiranih interesa za tretiranjem riječi, teksta knjige. Postoji nekoliko čimbenika koji omogućavaju da se njegovi interesi tijekom godina formiraju i razviju do te mjere da samoinicijativno posegne za pisanom riječju. Koja je uloga učitelja u tome? Kakve su njegove mogućnosti utjecaja na razvoj čitalačkog interesa i čitalačkog razvoja pojedinca? Koje načine može primijeniti za motiviranje svojih učenika? Članak nudi nekoliko mogućih odgovora na postavljena pitanja koja se odnose na praksu autorice kao učiteljice s višegodišnjim iskustvom u provedbi razredne nastave te rad s mladim čitateljima.

Ključne riječi: čitanje, mladi čitatelj, čitalački interesi, odgoj čitatelja, poticaji za čitanje u školi

1. Čitanje je ...

Slovenski književnik T. Pavček jednom je napisao: „Ako ne budemo čitali, nestat ćemo.“ Počeci formiranja pozitivnog stava prema čitanju pojavljuju se već kod dojenčeta, kada mu mama pripovijeda (čita) bajku ili pjeva pjesmicu dok leži u svojoj kolijevci. Dijete se tada osjeća ugodno. Kroz majčin glas dobiva nježnost i osjećaj sigurnosti. Ne zaboravimo na činjenicu da se čak i kuća gradi na čvrstim temeljima. Ako njeni temelji nisu čvrsti, građevina će se ubrzo oštetiti ili čak srušiti pri najmanjem pomicanju zemljine površine. Isto tako, potrebno je postaviti čvrste temelje za pozitivan stav djeteta prema čitanju. Svaki bi roditelj trebao biti svjestan ove činjenice. Prilikom polaska djeteta u školu, velik dio odgovornosti za daljnje razvijanje njegovog pozitivnog stava prema čitanju preuzima učitelj. S vremenom se zahvaljujući čitanju stvaraju određene čitalačke navike i posebni čitalački interesi pojedinca. Učiteljeva je zadaća prepoznati čitalačke interese pojedinih učenika jer jedino tako može doprinijeti njegovom čitalačkom razvoju.

Prema **RJEČNIKU SLOVENSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA:**

čitanje (bránje) -a s (ā) **1. glagolska imenica od čitati: a)** učiti čitati i pisati; logično čitanje / ocjene iz čitanja; **b)** knjiga je vrijedna čitanja; već pri prvom čitanju razumio je pjesmu; **c)** čitanje zemljovida; **č)** otišao je susjedima „na čitanje” **2. ono što služi za čitanje:** zabavno štivočitatelj/-ica (brálec -lca) [brauca] m (â) *onaj tko čita:* čitatelje ćemo obavještavati o događanjima; epizoda u tekstu privlači čitatelja; priča za najmlađe čitatelje; strastveni čitatelj kriminalističkih romana; pisac je popularan u širem krugu čitatelja / knjižnica ima mnogo čitatelja / u drugom razredu neki učenici još uvijek slabo čitaju, slabi su čitatelji / u uvodnom obraćanju, dragi čitatelji ♦ *radijski voditelj, koji čita tekst na stranom jeziku* M. Grosman navodi da „čitanje razumijemo kao složen višestupanjski proces koji se odvija tako da uključuje početnu percepciju, u kojoj čitatelj razabire tekst i rečenice iz grafičkih elemenata kruga i crte koji čine sva slova abecede, te njihovim međusobnim povezivanjem proizvodi ili tvori razumljiv pojam, koji psiholozi opisuju kao mentalnu predodžbu teksta, a tekstotvorci i literarni teoretičari kao svijet riječi“ [1]. S obzirom na činjenicu da u svijetu postoji veliki broj različitih čitatelja, moramo biti svjesni da je prisutan jednak broj različitih načina spoznavanja riječi i tekstova. M. Grosman pruža širu podjelu čitatelja na one koji tek površno percipiraju pročitani tekst i one koji "urone" u svaku riječ i pokušavaju pronaći određeno značenje odnosno poruku zadanog teksta. Neki pojedinci čitaju samo da bi čitali i ne razmišljaju o tome što im je pisac ili pjesnik želio poručiti nizom riječi te pruženom formom ili dužinom teksta. Treći si pak tijekom čitanja postavljaju pitanja na koja traže odgovore uz pomoć teksta. Činjenice ili događaje međusobno povezuju i raščlanjuju ih. Kao što navodi M. Grosman: "Pri čitanju beletristike ne pitamo se samo o onome što je zapisano, već nas zanima i značenje (što, kako)" [1]. U svojoj knjizi Čitatelj i književnost stručnjakinja navodi procese koji su karakteristični za čitanje:

- Početno percipiranje: Čitatelj "proizvodi" razumljivo značenje (smisao) od grafičkih elemenata kruga i crte koji čine sva slova abecede.
- Konačna interpretacija i vrednovanje: koji su službeno/kulturno uvjetovani i mijenjaju se od kulture do kulture.

Kako čitati? Čitalačke vještine pojedinca uključuju sljedeće elemente:

- Poznavanje i razumijevanje procesa čitanja: Učenik mora razumjeti osnovnu funkciju ili svrhu čitanja, odnosno njegovu komunikacijsku ulogu. Učenik bi čitanje trebao doživjeti kao aktivnost za stvaranje značenja primjenom teksta, te za rješavanje problema na temelju pročitano. Učenik mora shvatiti ulogu i

značaj predznanja u razumijevanju gradiva za čitanje te biti svjestan zahtjevnosti čitalačkog zadatka koji mora riješiti.

- Poznavanje i razumijevanje čitalačkih strategija: Smisao upoznavanja učenika sa strategijama čitanja je u učenikovom osvještavanju procesa učenja kroz čitanje. Dakle, učenik treba znati obraditi nove informacije pri učenju te razviti sustavni pristup učenju [3].

2. Djetetov čitalački razvoj i znanje o mladom čitatelju

Dvadeseto stoljeće predstavlja razdoblje tijekom kojeg su se u psihologiji formirala sva važna 'teorijska otkrića'. Najčešće se objavljuju tri glavna psihološka smjera: bihevizizam ili teorija učenja odnosno teorija ponašanja (bihevizorna teorija), psihoanaliza (glavni predstavnik je S. Freud) i kognitivno-razvojna ili organizmička teorija (njezin zagovornik je J. Piaget). Ukratko ću iznijeti ključna saznanja J. Piageta. Zalaže se za spoznaju da nije presudan stupanj napretka djeteta u smislu razvoja njegovog interesa za čitanje. Važno je samo da mu odrasli čitatelji predstave i ponude razna književna djela, odnosno da ga okolina potakne na čitanje. Slovenske psihologinje L. Marjanovič Umek i M. Zupančič zastupaju gledište da počeci čitanja obično sežu u rano djetinjstvo pojedinca. Djetetu kao dojenčetu čitamo i pričamo bajke, priče, pjesme i sl. Autorice navode da je to jedini mogući i ispravan način da dijete spozna ono što se krije u izgovorenoj ili pisanoj riječi na emocionalnoj, socijalnoj i kognitivnoj razini [4].

U nastavi je vrlo važno da učitelj razumije svoje učenike, da je svjestan njihovog razvojnog stupnja i percipiranja apstrakcije. M. Kordigel tvrdi da učitelj mora pročitati književno djelo onako kako bi ga pročitao i sam učenik. Uvjet da se uopće može krenuti s provedbom nastave književnosti zapravo je učiteljeva stručna recepcija – hipotetička dječja recepcija literature za mlade. Zakonitosti djetetove recepcije možemo promatrati s četiri gledišta (aspekta):

1. Pedagoški aspekt: Pitamo se što ćemo naučiti čitajući djetetu.
2. Sociološki aspekt: Pretpostavljamo da su djetetov odabir literature i način na koji je doživljava proizvod različitih socijalnih čimbenika.
3. Literarno-estetski aspekt: Dijete treba čitati što kvalitetniju literaturu. Stoga je primjereno pratiti kataloge „besprijekornog štiva“.
4. Psihološki aspekt: Opisujemo tipične karakteristike recepcije u pojedinim razdobljima djetetovog razvoja. Važan je naglasak na ovisnosti o razvoju njegove osobnosti.

2.1. Čitalački interesi

Kako učenik pokazuje motivaciju za čitanje? Učenik poseže za ponuđenim gradivom za čitanje, sposoban je tiho čitati duže vrijeme, traži pomoć pri odabiru gradiva, upozorava nas na njegovo vrijeme čitanja, usredotočen je na knjigu/tekst, zna što je pročitao zadnji put, ostavlja sve druge aktivnosti i čita. U nastavku ću sažeti neka istraživanja koja su bila usmjerena na uzroke dječje motivacije za čitanje. Polaskom u školu djeca su uglavnom motivirana za čitanje i učenje te žele što prije naučiti samostalno čitati [3]. Motivaciju ne možemo promatrati kao nešto što je uključeno ili isključeno, već kao višeslojni dinamički proces u kojem pojedini slojevi jačaju ili oslabljuju druge. Motivacija je indikator životne uspješnosti (Termanova študija talentov, Gagne i StPere, 2002). Novi fenomen: djevojčice s višim stupnjem nemotiviranosti za učenje i dječaci s višim stupnjem pasivnosti pri učenju (M. Jurišević, 2006, 66). Oni učenici koji smatraju da su dorasli određenim izazovima u nekom području, biraju zahtjevnije probleme, ulažu više truda, ostaju ustrajni tijekom

dužeg perioda i upisuju predmete koji nisu obavezni. Djeca koja intenzivnije čitaju bolji su čitatelji, a više čitanja doprinosi poboljšanju čitalačkih vještina. Kako bi dijete čitalo sve više i pritom ostalo dosljedno u ovoj aktivnosti, ključna je motivacija za čitanje ili čitalačka motivacija, jer ni dijete s visokim kognitivnim predispozicijama neće čitati ako nije motivirano za čitanje. Riječ je o tome da se učenici razlikuju po motivaciji. Motiviraju se na različite načine i za različite sadržaje.

2.2. Poticaji za čitanje u školi

Zavod za školstvo Republike Slovenije u svom višegodišnjem projektu Čitalačka pismenost sažeo je važna saznanja do kojih je došla stručnjakinja D. Heramija. Definirala je devet sastavnih komponenti čitalačke pismenosti. Čitalačka pismenost (temelj za razvoj potencijala pojedinca) predstavlja sposobnost koja se neprekidno razvija i koju pojedinac pokazuje svladavanjem sljedećih komponenti pismenosti:

1. Govorenje; 2. Motivacija za čitanje; 3. Razumijevanje koncepta gradiva za čitanje; 4. Glasovna svijest; 5. Vokabular; 6. Tečno čitanje; 7. Razumijevanje tekstova; 8. Odaziv na tekst i stvaranje teksta; 9. Kritičko čitanje [2].

Motivacija za čitanje u 1. odgojno-obrazovnom razdoblju manifestira se na način da učenik bira različite vrste gradiva, da je udubljen u čitanje, ustraje u čitanju, prati svoja čitalačka postignuća i planira poboljšanja, poznaje i koristi lokacije izvora gradiva za čitanje (školska knjižnica, internet). U 2. odgojno-obrazovnom razdoblju učenik odabire gradivo prema interesu i namjeni, ostaje dosljedan pri čitanju dužih tekstova, prati i vrednuje svoje čitalačko postignuće prema kriterijima (zadanim ili vlastitim) te priprema plan za njegovo poboljšanje, vrednuje svoju motivaciju za čitanje, koristi lokacije izvora gradiva (školsku i opću knjižnicu, internet).

Primjer provedbe konkretnih aktivnosti u radu s učenicima:

- Glasno čitanje pred razredom (učitelja, pojedinačnog učenika, skupine učenika);
- Značaj školske knjižnice (dostupnost; mogućnost vlastitog odabira ili mogućnost upućivanja u zadano književno gradivo);
- Predviđeno vrijeme tihog čitanja (po rasporedu svakodnevno 10 do 15 minuta tihog samostalnog čitanja);
- Organizirana uzajamna pomoć među učenicima (na temelju vještina; slučajni odabir; stariji - mlađima i druge opcije);
- Priredba za čitatelje (literarna večer...);
- Mnogobrojne poticajne aktivnosti koje se mogu odvijati unutar razreda ili cijele škole.

3. Zaključak

Čitanje je važna vještina koja nam pomaže postići ili nadmašiti vlastita postignuća. Važno je da učitelj prepozna pojedinačne čitalačke interese svojih učenika. Prije svega, učitelj mora biti svjestan koliko je za učenike važna njegova uloga čitalačkog uzora. Dakle, vlastitim primjerom može potaknuti sve učenike na čitanje, odnosno izazvati njihov interes za knjigom te doprinijeti razvoju njihovih čitalačkih interesa. Učenici se razlikuju po stupnju razvoja čitalačkih navika i vještina, a raznovrsna literatura nudi odgovore o postojanju brojnih razloga. Istaknula bih jedan od vrlo bitnih čimbenika – sredinu u kojoj dijete živi. Ona može predstavljati poticajno ili manje poticajno okruženje. Učitelj mora biti svjestan svoje uloge motivatora, vodiča i čitalačkog uzora kako bi na različite načine mogao pomoći pojedinim učenicima pri njihovom čitalačkom razvoju.

4. LITERATURA:

- [1.] Grosman, M. (1989). Brale in književnost. Ljubljana: DZS.
- [2.] Haramija, D. (2017). V objemu besed. Maribor, Pef.
- [3.] Pečjak, S. (2000). Razvoj branja skozi očala sodobnih pedagoškopsiholoških (spo)znanj. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo
- [4.] Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2003). Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [5.] Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000). Spletna izdaja. Ljubljana: SAZU.
- [6.] Dostopno na:
- [7.] <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=branje>
(Pristupljeno 5. 1. 2023)